

Türkiye’de Sürdürülebilirlik Konusunda Yazılan Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi ile İncelenmesi¹

A Content Analysis Review of Postgraduate Theses on Sustainability in Turkey

Arş. Gör. Deniz Yalçıntaş

orcid.org/0000-0001-6436-7221

Çağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mersin, Türkiye

Doç. Dr. Murat Gülmez

orcid.org/0000-0003-2584-785X

Çağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mersin, Türkiye

Doç. Dr. Eda Yaşa Özeltürkay

orcid.org/0000-0001-9248-1371

Çağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mersin, Türkiye

Makale Kabul: 11.11.2021

Düzeltilme: 19.11.2021

Yayına Kabul: 22.11.2021

Özet

Amaç: Yüksek Öğretim Kurumu’nun Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ)’deki lisansüstü tezleri çeşitli başlıklar altında inceleyen bu çalışma ile Sürdürülebilirlik alanındaki yazına dair genel bir bakış açısı sunmak amaçlanmıştır.

Tasarım: Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemi aracılığıyla YÖKTEZ’de ‘İşletme Yönetimi’ alanında ve ‘sürdürülebilirlik’ konusundaki erişime açık 107 yüksek lisans ve 37 doktora tezi incelenmiştir.

Bulgular: Bu çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar doğrultusunda sürdürülebilirlik alanındaki tezlerin 2019 yılında sayısının arttığı, en fazla ‘Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik ve Borsa İstanbul’ anahtar kelimelerine yer verildiği görülmüştür. Ayrıca, çoğunlukla tesadüfi olmayan örnekleme türlerinden yararlanıldığı ve en çok içerik analiz yönteminden yararlandığı ortaya konmuştur.

Araştırmanın Sınırlamaları: Tezlere belirli bir tarihte erişilmiş olması araştırmanın en büyük kısıtıdır. Ayrıca bu araştırma lisansüstü tezleri yıl, anahtar kelime, örnekleme türü, veri toplama araçları ve analiz yöntemi başlıkları altında incelemesiyle sınırlıdır.

Özgünlük: Sürdürülebilirlik konusundaki lisansüstü tezler hakkında genel bir bakış açısının ortaya konduğu bu çalışmanın gelecekte bu konuda çalışacak olan öğrenci ve akademisyenlere güncel bilgiler sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, İçerik Analizi, Lisansüstü Tezler, YÖKTEZ, Türkiye.

Abstract

Purpose: With this study, which examines the postgraduate theses in the National Thesis Center of the Higher Education Institution (YÖKTEZ) under various titles, it is aimed to present a general perspective on the literature in the field of Sustainability.

Methodology: Through the content analysis method, which is one of the qualitative research methods, 107 Master's and 37 Doctoral theses, which are open to access, in the field of 'Business Management' and subject of 'sustainability' in YÖKTEZ were examined.

Findings: In line with the results obtained within the scope of this study, it was observed that the number of theses in the field of sustainability increased in 2019 and the keywords "Sustainable Development, Sustainability and Borsa İstanbul" were used the most. In addition, it has been revealed that mostly non-random sampling types are used, secondary data collection tool is frequently used, and content analysis method is mostly used.

Limitations of the Research: Accessing the theses on a certain date is the biggest limitation of the research. In addition, this research is limited to examining postgraduate theses under the titles of year, keyword, sampling type, data collection tools and analysis method.

¹ Bu çalışma 30 Haziran – 2 Temmuz 2021 tarihlerinde düzenlenen 25. Pazarlama Kongresinde tam metin bildiri olarak sunulmuştur.

Originality: It is thought that this study, which presents an overview of postgraduate theses on sustainability, will provide up-to-date information to students and academics who will work on this subject in the future.

Keywords: Sustainability, Content Analysis, Postgraduate Theses, YÖKTEZ, Turkey

GİRİŞ

Doğal kaynakların sınırsız kullanımı ve sanayileşmenin artması sonucu hem çevre hem de insanlık zarar görmekte ve dünyada küresel bir kaygı oluşmaktadır. Bu bağlamda daha iyi bir ekosistemi sürdürülebilir kılmak, gelecek nesilleri düşünerek doğal kaynakları ve biyolojik çeşitliliği korumak, adil ve eşitlik içinde doğa ile dengeli bir ekonomik büyüme gösterebilmek önemlidir.

Sürdürülebilirlik fikri ilk olarak 1987 yılında Dünya Çevresel Kalkınma Komisyonu tarafından "Ortak Geleceğimiz" adlı raporun yayınlanmasıyla uluslararası bir platform kazanmıştır. Brundtland Raporu olarak da bilinen bu raporda, sürdürülebilir kalkınmanın, "gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden mevcut neslin ihtiyaçlarının karşılanması" olarak tanımlanmasıyla sürdürülebilirlik kavramı popüler hale gelmiştir (United Nation, 1987).

Elkington (1998) tarafından sürdürülebilirliğin ekonomik kalkınma, çevresel kalite ve sosyal adaletin "üçlü sacayağı" (triple bottom line) doğru dengeli ilerleme olarak tanımlanması, ekonomik, sosyal ve çevresel perspektifleri benimseyen belki de bugüne kadarki en popüler sürdürülebilirlik anlayışıdır (Alhaddi, 2015). Ekonomik perspektif, mevcut yaşam standartlarının, yeni nesiller geldikçe iyileştirme olasılıklarıyla bir süreklilik içinde tutulmasını gerektirir. Sosyal perspektif, bir toplumun üyelerinin yaşadığı yaşam kalitesini dikkate almaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri gıda, eğitim ve barınma gibi insan ihtiyaçlarını içerirken, diğer yandan mevcut kurumların zamanla kendilerini geliştirme yeteneğini de kapsamaktadır. Çevresel perspektif ise, sürdürülebilirliği ekosistemlerin dayanıklılığı ve yenilenme yetenekleri olarak anlamaya çalışarak, geçmiş ve mevcut doğal kaynak tükenmesinin olumsuz etkilerini hafifletmektedir (Sumner, 2005). Ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik olarak ele alınan üçlü sacayağı ile farklı alanlardaki etkiler belirlenebilmektedir. Üçlü sacayağının kesiştiği yerde ise sürdürülebilir kalkınma gerçekleşir (Sağır, 2020).

1980'lerin sonlarından itibaren sürdürülebilirlik teriminin kullanımı önem kazanmış ve terimin tanımlanması ve ölçülmesi zor olmasına rağmen uluslararası politika ve araştırma gündemlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Schröter vd., 2017). 2012 yılında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin belirlenmesiyle birlikte sürdürülebilirlik kavramı hem akademik araştırmalarda hem de organizasyonlarda değer kazanmıştır.

Bilimsel çalışmalarla bilimin üretilmesine ve geliştirilmesine olumlu katkılar sağlayan önemli kurumlardan birisi üniversitelerdir. Üniversiteler, toplumsal faaliyetlerinden biri olan araştırma yapma ve yayma görevlerini, lisansüstü eğitim süreçlerinde yaptıkları araştırmalar ile gerçekleştirmektedir (Bozyiğit & Yaşa, 2017). Türkiye'de son yıllarda giderek artan üniversite sayısına paralel olarak lisansüstü eğitim de yaygınlaşmış ve bunun neticesinde lisansüstü tez sayılarında da artış görülmüştür (Gülmez vd., 2019). Kozak (2001), bilimsel bir alandaki gelişmeleri ortaya çıkarmanın en iyi yollarından birinin o bilim dalıyla ilgili yapılan çalışmaları incelemek olduğunu söylemiştir. Bu doğrultuda bu çalışmanın araştırmacılara sürdürülebilirlik konusundaki genel eğilimin ne yönde olduğu ve yararlanılan yöntemler açısından bilgi sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Diğer bilimsel çalışmalara kıyasla tezlerin hazırlanmasının daha uzun olması, bir danışman koordinatörlüğünde hazırlanması ve jüri onayından geçmesi gibi nedenlerle dolaylı olarak tezlerin incelenmesi ilgili bilim dalının gelişmelerini ve farklılıklarını daha iyi ortaya koyacaktır (İnce vd., 2017). Dolayısıyla çalışmanın amacı sürdürülebilirlik konusunda yazılan lisansüstü tezleri inceleyerek kullanılan çeşitli yöntemleri ortaya koymaktır. Yök Ulusal Tez Merkezinde yer alan tezlerle ilgili genel olarak bibliyometrik analizler ve içerik analizlerinden yararlanarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak lisansüstü tezleri inceleyen çalışmalar arasında sürdürülebilirlikle ilgili yayınlanmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sürdürülebilirlik konusundaki lisansüstü tezlere genel bir bakış sunmayı hedefleyen bu çalışmanın, ileride bu konuda çalışacak araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular, sürdürülebilirlik konusundaki tezlerin niteliği hakkında araştırmacılara bilgi sağlaması açısından önemlidir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Köken olarak Latince "Sustinere" kelimesinden gelen "sürdürülebilirlik" (sustainability) kavramının sözlük anlamı sürdürmek, sağlamak, devam ettirmek, desteklemek, var olmaktır (Caradonna, 2014). Son yıllarda ulusal ve uluslararası alanda ön plana çıkarak kullanımı giderek yaygın hale gelen sürdürülebilirlik kavramı uzun bir geçmişe dayanmaktadır ve zaman içerisinde dönüşüm geçirmiştir. Sürdürülebilirlik

kelimesi ilk olarak 1713 tarihinde bir Alman ormancı olan Hans Carl von Carlowitz tarafından ormanların uzun vadeli olarak nasıl yönetilmesi gerektiğini belirtmek amacıyla yazılan bir kitapta yer almıştır (Heinberg, 2010). Daha sonra, doğanın kendini yenileme yeteneğine saygı ilkesi olarak ekoloji bağlamına aktarılarak “belirli bir oranda veya düzeyde sürdürülebilirlik” tanımı geliştirilmiştir (Geissdoerfer, 2017). Patterson ve diğerlerine (2017) göre, terim genellikle sosyo-ekonomik-ekolojik sistemlerin yapısal, işlevsel, ilişkisel ve bilişsel yönlerinde, yeni etkileşim ve sonuçlara yol açan temel değişiklikleri ifade etmektedir. Sürdürülebilirlik kavramının özünde bugünün ihtiyaçlarını gelecek kuşakların imkanlarını ellerinden almadan ve doğaya zarar vermeden karşılamak yer almaktadır (Güner, 2020).

1960'ların sonlarında ve 1970'lerde çağdaş çevre hareketinin doğuşuyla birlikte, çevre sorunlarının kalkınma ile ilgili ana sorunlarla nasıl ilişkilendirilebileceği merak edilmeye başlanmıştır. 1972'de İsveç'in başkenti Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı (Stockholm Konferansı) çevre konusunda kamuoyu bilincinin gelişmesine ve çevreyle ilgili tartışmaların küresel anlamda yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. 1982'de Dünya Doğayı Koruma Birliği tarafından kabul edilen Dünya Doğa Şartı'nın 4. ilkesinde sürdürülebilirlik kavramı yer almıştır (Kılıçer, 2017). Buna göre insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz, ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliği başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiği ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılması öngörülmektedir (Yazar, 2006). 1980'lerin sonlarından itibaren, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik, hem kısa vadeli hem de uzun vadeli perspektiflerde ekonomik, ekolojik ve sosyal hedefleri dengelediği açıkça belirsiz görünen geleceğe yönelik politik kavramlar haline gelmiştir (Seefried, 2015). Sosyal açıdan sürdürülebilirlik ise, bugünkü insan neslinin ihtiyaçlarını gelecek kuşakların ihtiyaç karşılama olanaklarını zedelemeyen karşılamak olarak ifade edilebilir. Kavram, ekonomi açısından değerlendirildiğinde, sürdürülebilir kalkınma kavramıyla birlikte ele alınarak, üretim sürecinde yenilenebilir kaynaklara yönelmek ve üretim faaliyetinin çevreye olan etkilerinden sorumlu olmak olarak tanımlanabilir (Yavuz, 2010). 1987'de Birleşmiş Milletler (BM) Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu tarafından hazırlanan “Ortak Geleceğimiz (Brundtland)” Raporunda sürdürülebilirlik kavramının bugünkü anlamıyla kullanılan ilk tanımı sunulmuştur. Zamanla kavram, sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere üç boyutu

kapsayacak şekilde yeniden yorumlanmıştır (Kuhlman & Farrington, 2010). 1992'de Rio'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) öncesinde ise, bu konularla ilgili akademik tartışmalarda ve politika tartışmalarında küresel bir patlama yaşanmıştır (Scoones, 2007). 2000 yılında New York'ta gerçekleşen BM Milenyum Zirvesi'nde Binyıl Kalkınma Hedefleri açıklanmıştır. Birleşmiş Milletler öncülüğünde iki senede bir çeşitli toplantılar gerçekleştirilmiş olup 2015 yılına gelindiğinde ise Rio'da düzenlenen zirvede 2015 - 2030 arası geçerli olacak Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (17 hedef) ortaya konmuştur (Tıraş, 2012). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri aracılığıyla uluslararası toplum, çevresel sürdürülebilirliğin birbiriyle bağlantılı zorluklarını ele almak, diğer sosyal ve ekonomik ihtiyaçları karşılamaya yanı sıra yoksulluğu ortadan kaldırmak, eşitliği teşvik etmek vb. gibi iddialı bir gündem benimsemiştir (Scoones vd., 2020).

Sürdürülebilirlik sözcüğü içerisinde geleceği barındırmakta ve bugünden geleceğe nasıl ve hangi stratejilerle girileceğinin belirlenmesini ifade etmektedir (Kılıçer, 2017). Sürdürülebilirlik, mevcut insan ihtiyaçlarının ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının, kaynakların sorumlu bir şekilde kullanılabilmesiyle karşılanmasını içeren koşulları ifade eder. Sürdürülebilir bir tasarım, kaynakların etkin ve sorumlu kullanımını gerektirir, böylece bu kaynaklar tamamen tüketilmez. Sürdürülebilir süreçler aynı zamanda kaynak verimliliğini artırmalı ve israfı azaltmalıdır (Balkau & Sonnemann, 2010).

Bugüne kadar pek çok tanımı yapılan sürdürülebilirlik tanımlarındaki çeşitlilik, akademisyenler ve karar vericiler için bir endişe kaynağı olmuştur. Tam olarak neyin, kim için, ne zaman ve neden sürdürüleceğinin anlaşılmasında çok önemli olan hedeflerin, göstergelerin ve çerçevelerin belirlenmesi, sınıflandırılması günümüze kadar devam eden bir süreç olmuştur (Dogmus, 2020). Tanımlardaki farklılıklarına, algılanan güçlü ve zayıf yönlerine rağmen sürdürülebilirlik, politika yapıcıların gündemlerinde olan ve büyük kuruluşların stratejilerinde yer alan, sosyal müdahaleleri yapılandıran ve davranışları şekillendiren kurallar haline gelmiştir (Geissdoerfer, 2017).

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi, “sözlü, yazılı ve diğer materyallerde yer alan mesajlardan anlam ve/veya dil açısından çıkarımların yapıldığı, verilerin, kelimelerin sayıya dönüştürülerek objektif ve sistematik bir şekilde

sınıflandırıldığı bir analiz yöntemidir” (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Hansen 2003'den aktaran Olgun'a göre (2008) içerik analizinin aşamaları şu şekildedir:

1) Araştırma probleminin belirlenmesi

Araştırmanın problem cümlesi “Türkiye’de sürdürülebilirlik konusundaki lisansüstü tezler belirlenen ölçütler bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?” olarak belirlenmiştir. Bu genel problem kapsamında çalışmada aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

- Sürdürülebilirlikle ilgili yazılan lisansüstü tezlerin yayın yıllarının dağılımı nasıldır?
- Sürdürülebilirlikle ilgili yazılan lisansüstü tezlerde kullanılan anahtar kelimelerin dağılımı nasıldır?
- Sürdürülebilirlikle ilgili yazılan lisansüstü tezlerin örnekleme türüne göre dağılımı nasıldır?
- Sürdürülebilirlikle ilgili yazılan lisansüstü tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
- Sürdürülebilirlikle ilgili yazılan lisansüstü tezlerin analiz yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?

2) Araştırma evren ve örneklemin seçilmesi

Araştırmanın evrenini, Yüksek Öğretim Kurulu'na ait Ulusal Tez Merkezi'nin web sitesinde yayınlanan lisansüstü çalışmalar oluşturmaktadır. Tarama terimi kısmına “Sürdürülebilirlik” yazılmış, aranacak alan olarak ‘tez adı’ seçilmiş ve arama sonrası ‘konu’ kısmı, İşletme=Business Administration olarak filtrelenerek ulaşılan erişime açık 144 lisansüstü tez çalışmanın örnekleimidir.

3) Kategorilerin oluşturulması

Kategori oluşturmak, araştırma sorularını yanıtlamada önemli olan bilgilerin metinden seçimini sağlamaya ve yönlendirmeye yarayan bir ölçek sunmaktadır (Çilingir, 2017). Lisansüstü tez kategorisinde değerlendirilebilecek iki temel parametrenin olması sebebiyle çalışmada, yüksek lisans tezleri ve doktora tezleri olarak iki kategori belirlenmiştir.

4) Kodlama cetvelinin oluşturulması

Bu aşamada araştırmacı, eriştiği verileri anlamlı bölümlere ayırarak kodlamaktadır. Bazen daha

önceki araştırmalarda geliştirilmiş bir kodlama sisteminin kullanılması arzu edilir. Bu seçenek zamandan tasarruf sağlar ve kullanılabilir. İçerik analizi sözlükleri veya standart kodlama kategorilerinin kullanımı, aynı sistemi kullanan diğer çalışmalarla karşılaştırmalara izin vermektedir (Günbayı, 2019). Kodlama cetvelinde her bir değişken için değişkenlerle ilişkisi olan değerler veya kodlama seçenekleri yer alır (Olgun, 2008). Bu kapsamda oluşturulan kodlama cetvelinde yer alan kodlama değişkenleri: yayın yılı, anahtar kelimeler, örnekleme türü, veri toplama araçları ve analiz yöntemidir.

5) Kodlama cetvelinin sınanması ve güvenilirliği ölçme

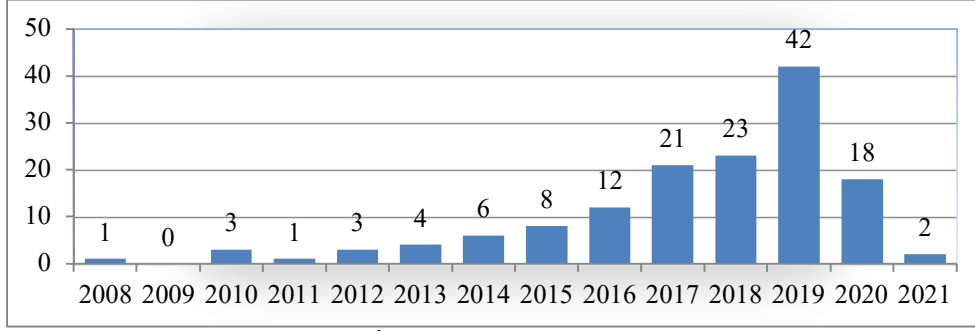
İçerik analizinin çok sayıda birimden gelen bilgileri içermesinden dolayı farklı kodlayıcıların aynı verileri araştırması araştırmanın tutarlılığı açısından önem arz etmektedir (Çilingir, 2017). Bu doğrultuda iki araştırmacı birbirinden bağımsız olarak aynı metni kodlayarak tutarlılığı kontrol etmişlerdir. Nitel çalışmada geçerlilik, araştırmacının ele aldığı problemi tarafsız bir şekilde çözebilmesidir. Diğer yandan, bir çalışmada geçerlilikten bahsedebilmek için güvenilirliğin de sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda bir çalışmanın güvenilirliği: (1) zamana göre değişmezliği (süreklilik), (2) bağımsız uzmanlar veya puanlayıcılar arasındaki uyumu (puanlayıcı tutarlılığı) ve (3) iç tutarlılığının sağlanması ile mümkündür (Baltacı, 2019).

6) Analiz ve Yorumlama

İçerik analizinin son aşaması verilerin çözümlenmesi ve analizidir. Naccarato ve Neuendorf, (1998) çözümlenme ile verilerin sistematik, nesnel ve sayısal analize tabi tutularak betimleyici bir araç olarak kullanılabilmesi belirtmiştir. Çalışmada çözümlenme işlemi kodlama cetveliyle yapılmış olup, elde edilen veriler frekans ve yüzde olarak tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur.

BULGULAR VE TARTIŞMA

“Sürdürülebilirlik” ile ilgili olarak YÖKTEZ üzerinde erişime açık olarak yer alan 144 lisansüstü tezin incelenmesi sonucu elde edilen bulgular şu şekildedir.

Şekil 1. Sürdürülebilirlikle İlgili Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımları

Şekil 1’de görüldüğü üzere Sürdürülebilirlik ile ilgili ilk tez 2008 yılında yayınlanmıştır. 2009 yılında konuyla ilgili tez olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 2011 yılından itibaren tez sayılarının giderek arttığı ve 2019 yılına gelindiğinde ise konuyla ilgili en fazla tez sayısına ulaşıldığı görülmüştür. Çalışma kapsamında yapılan incelemenin 2021 yılı Nisan

ayında gerçekleştirilmesi sebebiyle 2021 yılındaki tez sayısı iki adetle sınırlı kalmıştır. İşletme alanında Sürdürülebilirlikle ilgili yazılan lisansüstü tezlerde yer alan anahtar kelimeler incelenmiş olup bulgular hem tablo olarak hem de kelime bulutu şeklinde sunulmuştur.

Tablo 1 Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Popüler Anahtar Kelimeler	Sayı
Kurumsal Sürdürülebilirlik	46
Sürdürülebilirlik	25
Borsa İstanbul	25
Sürdürülebilirlik Endeksi	22
Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV)	22
Şirketler/İşletmeler	20
Finansal Performans	19
Raporlama	18
Çevre/Ekolojik Çevre	14
Kurumsal Sosyal Sorumluluk	12
Finansal Sürdürülebilirlik	11
Sürdürülebilir Çevre	11
Performans Değerlendirme	8
Çevresel Sürdürülebilirlik	8

Tablo 1’de incelenen tezlerde sıklıkla yer alan anahtar kelimeler ve dağılımları gösterilmiştir. Buna göre en çok kullanılan anahtar kelimenin

‘Kurumsal Sürdürülebilirlik’ olduğu görülmüştür. ‘Sürdürülebilirlik’ ve ‘Borsa İstanbul’ de en çok kullanılan anahtar kelimeler arasındadır.

Şekil 2 Yaygın Kullanılan Anahtar Kelimeler

Araştırma kapsamında incelenen tezlerde, verilerin kısmının ikincil veriler ile gerçekleştirilmesi toplanması aşamasında tercih edilen örnekleme sebebiyle, çoğu çalışmanın örnekleme türünü yöntemlerinin dağılımları incelenmiştir. belirtmediği görülmüştür. Tablo 2’de örnekleme Sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmaların büyük türlerinin dağılımı görülmektedir.

Tablo 2 Sürdürülebilirlikle İlgili Lisansüstü Tezlerdeki Örnekleme Türü Dağılımları

	Örnekleme Türü	Sayı	Toplam
Tesadüfi Olmayan Örnekleme	Amaçlı/Yargısal Örnekleme	20	29
	Kolayda Örnekleme	9	
Tesadüfi Örnekleme	Tabakalı Örnekleme	4	35
	Basit Tesadüfi Örnekleme	2	
	Belirtilmemiş	29	

Tablo 2’de de görüldüğü üzere çalışmalarda amaçlı/yargısal örnekleme seçtikleri görülmüştür. örnekleme türleri iki grupta ele alınmıştır. Bu İncelenen 144 adet lisansüstü tezde veri toplama kapsamda incelenen lisansüstü tezlerin çoğunda araçları birincil ve ikincil olmak üzere iki grupta ele (29) araştırmacıların tesadüfi örnekleme alınmış ve iki grubun da tercih edilmesinde büyük türlerinden yararlandığı, bu gruptan da en çok bir fark olmadığı görülmüştür.

Tablo 3 Sürdürülebilirlikle İlgili Lisansüstü Tezlerdeki Veri Toplama Araçları Dağılımı

	Veri Toplama Aracı	Sayı	Toplam
Birincil Veri Türleri	Anket	41	75
	Görüşme/mülakat	26	
	Örnek olay	4	
	Gözlem	2	
	Odak Grup	1	
	Saha çalışması	1	
İkincil Veri Türleri	Raporlar/Doküman İnceleme	80	80

Tablo 3’te görüldüğü üzere incelenen çalışmalarda araştırmacıların veri toplamada en çok ikincil verilerden yararlandıkları ortaya konmuştur. İkincil veri türlerinin arasından en çok tercih edilen ise raporlar olmuştur. Özellikle de Borsa İstanbul

Sürdürülebilirlik Endeksindeki verilerden yararlanıldığı görülmüştür. Birincil veri türlerinden yararlanan çalışmaların sayısı da az olmamakla birlikte, en çok anket yöntemi ile veriler toplanmıştır. Ayrıca incelenen tezlerden 8

tanesinde birincil ve ikincil veri türlerinin her ikisi de kullanılmıştır. Sürdürülebilirlikle ilgili lisansüstü tezlerde tercih edilen analiz yöntemleri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4 Sürdürülebilirlikle İlgili Lisansüstü Tezlerdeki Analiz Yöntemleri Dağılımı

Analiz Yöntemi	Sayı
İçerik analizi	43
Frekans analizi	25
Faktör analizi	23
Güvenilirlik	22
Korelasyon	22
Regresyon	15
Anova	8
T-test	7
YEM yol analizi	6
Ortalama-Standart Sapma	6
Betimsel analiz	4

Tablo 4'e göre incelenen tezlerin büyük çoğunluğunun içerik analizi yönteminden yararlanmıştı. Onu sırasıyla frekans analizi, faktör analizi, güvenilirlik ve korelasyon gibi nicel analizler takip etmiştir.

SONUÇ, ÖNERİLER VE KISITLAR

Sürdürülebilirlik, 1970'lerden itibaren Birleşmiş Milletler (BM) ile pek çok kurum tarafından düzenlenen zirvelerin ve toplantının temel konusu olmuştur. 2015 yılında gerçekleşen BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde 193 ülkenin imzası ile kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile, dünyada refah ve barışın sağlanması, eşitsizliğin giderilmesi, yoksulluğun ve açlığın son bulması gibi hedefler ortaya konmuştur. Tüm dünyayı kapsayan bu eylem planındaki hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli araçlardan birisi de eğitim olup bilimsel araştırmaların rolü büyüktür. İlgili yazın incelendiğinde sürdürülebilir turizmle ilgili lisansüstü tezleri inceleyen çalışmalar (Demirbulat & Dinç, 2017; Ünal, 2020) olduğu görülmüştür. Genel anlamda sürdürülebilirlik konusundaki lisansüstü tezleri inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda 11 Nisan 2021 tarihinde YÖK Tez Tarama Merkezi'nde gerçekleştirilen taramada, İşletme (Business Administration) alanında, sürdürülebilirlik konusunda erişime açık olan 144 lisansüstü tez içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda 2008 yılından 2021 Nisan ayına kadarki süreçte 107 tane yüksek lisans 37 tane de doktora tezinin yayınlandığı görülmüştür. 2009 yılında konuyla ilgili teze rastlanmamış olup 2011 yılından itibaren tez sayılarının giderek arttığı ve en fazla tez sayısının (42 adet) 2019 yılında olduğu tespit edilmiştir. 2020 yılında tamamlanan konuyla ilgili

18 tez olduğu görülmektedir. Bu yıl içindeki sayının az olma nedenleri arasında Covid-19 pandemi nedeniyle ilk zamanlarda yaşanan belirsizlikler ve sonrasında YÖK'ün devam eden tezlere ek süre ve erteleme hakkı tanınmasına bağlı olarak bazı öğrencilerin tezlerini dondurması yer alabilir. Tezlerde sıklıkla kullanılan anahtar kelimeler incelendiğinde ise en fazla 'Sürdürülebilir Kalkınma' yer almış olup onu 'Sürdürülebilirlik' ve 'Borsa İstanbul takip etmiştir. Tezlerin çoğunluğunda tesadüfi olmayan örnekleme türlerinden yararlanılmış olup bu grupta ise amaçlı/yargısal örneklemin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca tezlerin büyük çoğunluğunda örnekleme yöntemi belirtilmemiştir. Veri toplama yöntemlerinden ise 80 adet tezde ikincil verilerden, 75 adet tezde ise birincil verilerden yararlandığı ortaya konmuştur. Her iki veri türünden yararlanan tez sayısı ise sekiz adettir. İkincil veri olarak en çok Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi'nden yararlanılmıştır. Birincil verilerden ise anket yöntemi sıklıkla kullanılmıştır. Son olarak tezlerdeki analiz yöntemleri incelendiğinde ise içerik analizinin en sık kullanılan analiz olduğu görülmüştür. Frekans analizi, faktör analizi, korelasyon analizi ve güvenilirlik analizi de diğer yaygın kullanılan analiz yöntemlerindedir. Covid 19 pandemi dönemi doğal felaketlerin (salgın da dahil) insanlığa neler yapabileceğini trajik bir şekilde göstermiştir. Bu durum, birçokları tarafından doğanın reaksiyonlarından biri olduğu şeklinde savunulmaktadır. Yine bilim adamlarının yakın gelecekteki doğa olayları ile ilgili uyarıları da göz önüne alınarak bu alanda çalışmaların artacağı ön görülebilir.

Tezlere belli bir tarihte erişilmiş olması araştırmanın en büyük kısıdudur. Ayrıca bu araştırma lisansüstü tezleri yıl, anahtar kelime, örnekleme türü, veri toplama araçları ve analiz yöntemi başlıkları altında incelemesiyle sınırlıdır. Sürdürülebilirlik konusundaki lisansüstü tezler hakkında genel bir bakış açısının ortaya konduğu bu çalışmanın gelecekte bu konuda çalışacak olan öğrenci ve akademisyenlere güncel bilgiler sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Alhaddi, H. (2015). Triple bottom line and sustainability: a literature review. *Business and Management Studies*, 1(2):6-10.
- Balkau, F., & Sonnemann, G. (2010). Managing sustainability performance through the value-chain, *Corporate Governance: International Journal of Business in Society*, 10(1):46-58.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır?, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2):368-388.
- Bozyiğit, S., & Yaşa, E. (2012). Araştırmacıların pazarlama alanına bilimsel katkıları: Pazarlama konusunda yapılan lisansüstü tezlerle ilişkin bir araştırma, *17. Ulusal Pazarlama Kongresi Bildiriler Kitabı*, 18-21 Ekim 2012, Balıkesir.
- Caradonna, J.L. (2014). *Sustainability: A history*, Oxford University Press.
- Çilingir, A. (2017). İletişim alanında içerik analizi yöntemi kullanılarak yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri üzerine bir inceleme, *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1):148-160.
- Demirbulat, Ö.G., & Dinç, N.T. (2017). Sürdürülebilir turizm konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik profili, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(2):20-30.
- Dogmus, Ö.C., & Nielsen, J.Ø. (2020). Defining sustainability? insights from a small village in Bosnia and Herzegovina, *GeoJournal*, 86:2165-2181.
- Elkington, J. (1998). Partnerships from cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business, *Environmental Quality Management*, 8(1):37-51.
- Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N.M., & Hultink, E.J. (2017). The circular economy—A new sustainability paradigm?, *Journal of Cleaner Production*, 143:757-768.
- Gülmez, M., Yalçıntaş, D., Kurtulgan, A., & Özbay, M. (2019). Türkiye’de pazarlama alanında yazılan doktora tezlerinin incelenmesi, *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1):59-69.
- Günbayı, İ. (2019). Nitel araştırmada veri analizi: Tema analizi, betimsel analiz, içerik analizi ve analitik genelleme”, şu adresten temin edilebilir: <http://www.nirvanasosyal.com/h-392-nitel-arastirmada-veri-analizi-tema-analizi-betimsel-analiz-icerik-analizi-ve-analitik-genelleme.html> (12 Mayıs 2021’de erişildi).
- Güner, U. (2020). *Çevresel Sürdürülebilirlik*. Google Elektronik Kitaplar. (06 Haziran 2021’de erişildi).
- Heinberg, R. (2010). What is a Sustainable City?, *The Edmonton Sustainability Papers*, cilt. 5.
- İnce, M., Gül, H., & Bozyiğit, S. (2017). Türkiye’de turizm pazarlaması konusunda yazılan lisansüstü tezlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi: 1990-2016, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(5):113-130.
- Kılıçer, E. (2017). Yerel sürdürülebilirlik ve çevre yönetimi bağlamında çevreye duyarlı bütçeleme sistemi ve Türkiye’de uygulanabilirliği, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.
- Kozak, N. (2001). Sağlık, Sosyal ve Teknik Bilimleri Alanlarında, *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 15(3):296-310.
- Kuhlman, T., & Farrington, J. (2010). What is sustainability?, *Sustainability*, 2(11):3436-3448.
- Naccarato, J.L., & Neuendorf, K.A. (1998). Content analysis as a predictive methodology: Recall, readership, and evaluations of business-to-business print advertising”, *Journal of Advertising Research*, 38:19-29.
- Olgun, C.K. (2008). Nitel araştırmalarda içerik analizi tekniği, *Sosyoloji Notları*, 4-5:66-70.
- Patterson, J., Schulz, K., Vervoort, J., Van Der Hel, S., Widerberg, O., Adler, C., & Barau, A. (2017). Exploring the governance and politics of transformations towards sustainability, *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 24:1-16.
- Sağır, H. (2020). Çevresel Sürdürülebilirlik Bağlamında Konya Kapalı Havzası Üzerine Bir Değerlendirme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 29(4):73-118.
- Schröter, M., Stumpf, K.H., Loos, J., Van Oudenhoven, A.P.E., Bohnke-Henrichs, A., & Abson, D.J. (2017). Refocusing ecosystem services towards sustainability, *Ecosystem Services*, 25:35-43.
- Scoones, I. (2007). Sustainability, Development in Practice, 17(4-5):589-596.
- Scoones, I., Stirling, A., Abrol, D., Atela, J., Charli-Joseph, L., Eakin, H., & Yang, L. (2020). Transformations to sustainability: Combining structural, systemic and enabling approaches”, *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 42:65-75.
- Seefried, E. (2015). Rethinking progress. On the origin of the modern sustainability discourse, 1970-2000, *Journal of Modern European History*, 13(3):377-400.

- Sumner, J. (2005). Value wars in the new periphery: sustainability, rural communities and agriculture”, *Agriculture and Human Values*, 22(3):303-312.
- Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik Analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayınları, İstanbul.
- Tıraş, H.H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2):57-73.
- United Nations (1987). Report of the World Commission on Environment and Development. General Assembly Resolution 42/187, şu adresten temin edilebilir: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/RES/42/187> (20 Nisan 2021’de erişildi).
- Ünal, A. (2020). Türkiye’de sürdürülebilir turizm konusunda yayınlanmış lisansüstü tezlerin bibliyometrik incelenmesine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Göbeklitepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Kongresi*, Tam Metin Bildiri Kitabı, 83-95.
- Yavuz, V.A. (2010). Sürdürülebilirlik kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14):63-86.
- Yazar, K.H. (2006). *Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde orta ölçekli kentlere dönük kent planlama önerisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yükseköğretim Kurumu (2021). şu adresten temin edilebilir: www.tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ , (11 Nisan 2021’de erişildi).

YAZARLAR

Arş. Gör. Deniz Yalçıntaş, Çağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Çağ Üniversitesi’nde İşletme Yönetimi alanında Doktora eğitimine devam etmekte olup şu anda tez aşamasındadır. Yazarın Pazarlama alanında Ulusal, Uluslararası dergi ve kongrelerde çalışmaları bulunmaktadır.

Doç. Dr. Murat Gülmez, Çağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü’nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Ayrıca 2013 yılından beri İİBF Dekan Yardımcılığı, 2013 yılından itibaren Erasmus Programı Fakülte Koordinatörlüğü ve 2017 yılından itibaren IACBE Akreditasyon Kurum Koordinatörlüğü görevlerine devam etmektedir. Doktora eğitimini Çukurova Üniversitesi’nde İşletme Anabilim Dalı, Pazarlama Bilim Dalı’nda tamamlamıştır. Yazarın Pazarlama alanında Ulusal,

Uluslararası dergi ve kongrelerde çalışmaları bulunmaktadır.

Doç. Dr. Eda Yaşa Özeltürkay, Çağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Uluslararası İşletme Yönetimi Bölümü’nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. 2012 yılından itibaren Öğrenci Dekanı görevini devam ettirmekte olup 2020 yılından itibaren de Çağ Üniversitesi Kariyer Geliştirme Uygulama ve Araştırma Merkezi’nde müdür olarak görev yapmaktadır. Doktora eğitimini Çukurova Üniversitesi’nde İşletme Anabilim Dalı, Pazarlama Bilim Dalı’nda tamamlamıştır. Yazarın Pazarlama alanında Ulusal, Uluslararası dergi ve kongrelerde çalışmaları bulunmaktadır.